

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Psühholoogia instituut

Kristi Lootus

LASTEKASVATUSMEETODITE JA EESTI LASTE MUUTUMINE: KAHE PÕLVKONNA
VÕRDLUS

Uurimistöö

Juhendaja: prof. Tiia Tulviste, PhD.

Tartu 2020

Kokkuvõte

Lastekasvatusemeetodite ja Eesti laste muutumine: kahe põlvkonna võrdlus

Uurimuse eesmärk on analüüsida Eesti emade ja vanaemade kasvatusemeetodeid ja väärtusi ning kahe põlvkonna vahelisi erinevusi. Uurimistöö uurib ka märke Eesti laste muutumisest. Uuring on viidud läbi 46 osalejaga, põhineb kvalitatiivsel ja kvantitatiivsel uurimismeetodil ning andmed on kogutud küsimustike abil. Uurimistulemused olid järgmised:

- Eesti emad soovivad oma tütardele edasi anda peamiselt empaatiavõimet ja hoolivust, iseseisvust ja sõbralikkust. Tähtsaks peetakse oma lapse õnnelikkust ja elurõõmu ning soovitakse, et laps kasvaks enesekindlaks ja iseseisvaks.
- Vanaemad toovad oluliste väärtustena rohkem välja sihikindlust ja head haridust, emad seevastu iseseisvust. Reeglite seadmisel keskenduvad emad kindlatele magamamineku aegadele ja nutiseadmete piirangutele, vanaemad aga kindlatele kojutuleku aegadele ning koolitööde tegemisele.
- Emade sõnul on nende tütreid kasvanud empaatilisteks, kohusetundlikeks ning iseseisvateks noorteks, kellel on aga kohati madal enesehinnang ja usk iseendasse. Vanaemade hinnangul on nende tütreid kasvanud empaatilisteks ning ausateks inimesteks, kellel kulub aga liigselt aega tööle.

Märksõnad: Kasvatus, kasvatusemeetodid, väärtused, põlvkond, lapsed, erinevused, muutused

Abstract

Changes in parenting methods and Estonian children: a comparison of two generations

The purpose of this research is to analyse Estonian mothers and grandmothers parenting methods, values and the differences between the two generations. The research also looks for signs of Estonian children changing over time. The study was conducted with 46 participants, it is based on qualitative and quantitative research methods and the data has been collected using questionnaires. The research results were the following:

- Estonian mothers mainly want to pass on empathy and caring, independence and friendliness to their daughters. The happiness and joy of life of one's child and the wish that the child would grow up confident and independent is highly valued.
- Grandmothers show more want for determination and good education, while mothers show more want for independence in their daughters. When setting rules, mothers focus on bedtime and limitations on smart devices, while grandmothers focus on setting specific times for coming home and doing schoolwork.
- According to mothers, their daughters have grown into empathetic, conscientious and independent young people, who however at times have low self-esteem and self-confidence. According to grandmothers, their daughters have grown into empathetic and caring, honest people, who however spend too much time on work.

Keywords: Upbringing, parenting methods, values, generation, children, differences, changes

Sissejuhatus

Lapse jaoks on ÜRO Lapse õiguste konventsiooni (1989) järgi oluline kasvada isiksuse täielikuks ja harmooniliseks arenguks perekonna keskel õnne, armastuse ning üksteisemõistmise õhkkonnas. Lapse õiguste ja heaolu tagamise eest vastutab Lastekaitseaduse (2014) kohaselt eeskätt lapsevanem või last kasvatav isik. Iga lapsevanem kasvatab aga last isemoodi, soovib talle edasi anda enda tõekspidamiste järgi olulisi väärtusi ning seab talle reegleid ja nõudmisi selle järgi, mis on tema jaoks tähtis ning milliseks inimeseks ta oma last kasvatada soovib. Kuigi kasvatusmeetodid ka põlvkonniti muutuvad, kanduvad need siiski rohkemal või vähemal määral läbi generatsioonide edasi ning mõningad kasvatusmeetodid sarnanevad, teised erinevad nende endi vanemate meetoditest (Campbell ja Gilmore, 2007). Samuti muudab kasvatusmeetodite ja ühiskonna muutumine ka lapsi. Näiteks näevad praeguse põlvkonna lapsi Hiina vanaemad iseseisvamana, uudishimulikumana ja eneseväljendusvõimelisemana kui nende vanemaid ja vanavanemaid (Zhou, Yiu, Wu, Greenfield, 2018). Samuti leidsid vanaemad, et vähenenud on sõnakuulelikkus ja tagasihoidlikkus. Suurenenud on aga individualism ning nooremad põlvkonnad on võrreldes vanemate põlvkondadega rohkem avatud muutustele ja enesetäiendamisele ning on vähem konservatiivsed.

Väga vähe on Eestis uuritud just kahe erineva generatsiooni vahelisi erinevusi lastekasvatusmeetodites ja milliseid väärtusi sealjuures oluliseks peetakse. Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on uurida Eesti emade lastekasvatusviise, kas, millisel määral ja mille poolest Eesti emade kasvatusviisid sarnanevad või erinevad kasvatusmeetoditest, mis olid nende emadel ning samuti keskendub uurimistöö küsimusele, kas Eesti lapsed on ajas ka ise muutunud. Uurimismeetodina kasutatakse kvalitatiivset ja kvantitatiivset uurimisviisi ning temaatilist sisuanalüüsi. Vajalikud andmed kogutakse küsimustike abil.

Töö uurimisküsimused on järgmised:

- 1) Millised kasvatusmeetodid ja väärtused on Eesti emade seas kõige levinumad?
- 2) Kuidas on kasvatusmeetodid ja väärtused kandunud edasi läbi kahe generatsiooni? Millised on sarnasused ja millised erinevused?
- 3) Kas muutunud on ka Eesti lapsed?

Töö koosneb neljast peatükist. Esimene peatükk sisaldab teoreetilist ülevaadet kasvatuses, generatsioonide ja kultuurilistest erinevustest, ühiskonna muutumisest ja selle mõjust kasvatusel ja lastele. Teises peatükis annan ülevaate enda töös kasutatavast metoodikast. Töö kolmandaks osaks on analüüs, milles toon välja uurimistulemused ning töö neljandaks osaks on arutelu, kus toetun analüüsile ja teorialele ning leian vastused uurimisküsimustele.

Teoreetiline ülevaade

Kasvatus ja kasvatusstiilid

Kasvatus on Tartu Ülikooli esimest pedagoogika professor Peeter Põllut (1993) tsiteerides “teadlik sihipärane tegevus, mis vanema põlve poolt ette võetakse selleks, et viia arenemisele kasvava põlve kehalisi ja vaimseid jõude nende väärtuste alalhoidmise ja täienemise sihis.” ÜRO Lapse õiguste konventsiooni (1989) järgi peab lapse isiksuse täielikuks ja harmooniliseks arenguks laps kasvama perekonna keskel õnne, armastuse ning üksteisemõistmise õhkkonnas. Samuti arvestades, et laps tuleb põhjalikult ette valmistada iseseisvaks eluks ühiskonnas, tuleb ta üles kasvatada Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni ideaalide, eriti rahu, väärikuse, sallivuse, vabaduse, võrdsuse ja ühtekuuluvuse vaimus. Lastekaitseaduse (2014) kohaselt on lapse õiguste ja heaolu tagamise eest esmane vastutus lapsevanemal või last kasvataval isikul. Kutsar (2008) järgi saab lapse heaolu vaadata kahest aspektist: lapse heaolu lapsena ning lapse heaolu kui ettevalmistus edukaks täiskasvanupõlveks. Igal lapsevanemal on aga kasvatuses ja heaolust oma arusaam ja tõekspidamised, mida tema enda lapselt ootab, talle edasi annab ning millisel viisil ja milliseks inimeseks oma last kasvatada soovib.

Baumrind (1991) järgi on vanemlike kasvatusstiile neli: autoritaarne, autoriteetne, minnalaskev ja eirav/hooletussejättev ning stiilid on omakorda jagatud kahte dimensiooni, milleks on nõudlikkus ja tundlikkus. Autoritaarse kasvatusstiili iseloomustuseks on kõrge nõudlikkus ja madal tundlikkus. Autoritaarne lapsevanem on range ja karm, distsiplineerivate meetoditena kasutatakse karistust. Kasvatusse kuuluvad kindel reeglistik ja piiramine, hinnatud on kuulekas käitumine ja vanemate nõudmiste täitmine. Autoriteetse kasvatusstiili iseloomustuseks on kõrge nõudlikkus ja kõrge tundlikkus. Erinevalt autoritaarsest kasvatusstiilist on autoriteetse puhul samuti seatud paika piirid, reeglid ja nõudmised, kuid vanemad väljendavad siiski lapse suhtes ka soojust ning distsiplineerimiseks kasutatakse pigem toetavaid kui karistavaid meetodeid. Järeleandlikku kasvatusstiili iseloomustab madal nõudlikkus ja kõrge tundlikkus. Kodus on laps väga toetatud, kuid ei seata piire ega nõudmisi ning laps võib otsustada enda käitumise ise. Lapsele ei seata reegleid ega anta kohustusi. Mittekaasatud kasvatusstiili iseloomustab madal nõudlikkus ja madal tundlikkus, laps kasvab niiöelda ise. Vanem on küll lapse elus olemas ja

suudab rahuldada lapse kõige esmasemaid vajadusi, kuid vanema ja lapse vahel puudub nii emotsionaalne side kui ka distsipliin. (Baumrind, 1991)

Iga lapsevanema kasvatusstiil on erinev ning võib olla põimitud mitmest ülaltoodud kasvatusstiilist. Küll aga on lapsevanema kohustus siiski tagada lapse õigused ja heaolu, vaatamata sellele, millist kasvatusstiili õigeks peab.

Generatsioonidevahelised erinevused

Iga lapsevanem kasvatab enda lapsi loomulikult isemoodi. Üha rohkem uurimistõendeid näitab aga seda, et vanemad ei mängi laste arengus ainult kujundavat rolli, vaid neil on oluline mõju ka sellele, kuidas nende lapsed omakorda tulevikus enda lapsi kasvatavad (Campbell ja Gilmore, 2007). Lapse küsitlemise käsiraamatu (2016) järgi on lapse arengut mõjutavatest keskkonnateguritest kõige tähtsamad vanemate hoolitsus ja kasvatus ning vanemlikkus põhineb just päritud omadustel ja elukogemustel, näiteks mälestustel oma vanemate käitumisviisidest. Ka Campbell ja Gilmore (2007) on toonud välja, et tihti kanduvad rohkemal või vähemal määral kasvatusmeetodid edasi läbi generatsioonide ning lapsevanema kasvatusmeetodid kas sarnanevad või erinevad nende endi vanemate meetoditest. Nii autoritaarses kui ka järelandlikkus kasvatusstiilis on uurimuse kohaselt generatsioonide vahel jätkuvusi, kuid tänapäeva lapsevanemad väidavad, et nad on siiski vähem autoritaarsed ja on järelandlikumad kui nende oma vanemad.

Näiteks on Hiinas tehtud uurimuses osalenud vanema põlvkonna arvamuse kohaselt ajas muutunud nii vanemate sotsialiseerumisstrateegiad kui ka laste käitumine (Zhou, Yiu, Wu, Greenfield, 2018). Tänapäeva Hiina noorukite emad lubavad oma lastele rohkem iseseisvust oma tee rajamisel kui emadele endale lapsena lubati. Emad usuvad ka, et kiitus ja julgustamine aitavad kaasa lapse enesekindlusele ja uudishimule, mis lõppkokkuvõttes edendavad lapse saavutusi. Rootsis tehtud uurimuses selgus, et ka sealsete noorte ja keskealiste täiskasvanute arvates on 50 aasta jooksul toimunud kasvatuses suuri muutusi (Trifan, Stattin ja Tilton-Weaver, 2014). Uurimuse kohaselt on vähenenud vanemate kontrollimise ja karistamise tase ning muutunud on vanemlusrollide jaotus perekonnas. Täpsemini on vähenenud näiteks

sõnakuulelikkuse nõudmine, rangus ja oma lapse füüsiline karistamine ning samuti võimaldatakse oma lapsel rohkem väljendada näiteks vihatunnet. Ka Zhou, Yiu, Wu ja Greenfield (2018) tehtud uurimuse kohaselt on märkimisväärselt kasvanud toetus ja kiitus ning praegune vanemate põlvkond on vähem kriitiline ja karistav kui kaks eelnevat põlvkonda. Küll aga ei ole olulisi erinevusi kolme generatsiooni vahel aga näiteks vanemliku kontrolli osas.

Kultuurilised erinevused

Lisaks generatsioonidevahelistele erinevustele mängivad laste kasvatuses rolli ka kultuurilised erinevused. Tulviste, Mizera ja De Geer (2012) on oma uurimuses toonud välja, et üldiselt on domineerivate sotsialiseerumisväärtuste suur varieeruvus erinevatest kultuurikeskkondadest vanemate puhul peamiselt seotud kultuuriväärtuste erinevustega ning nende aluseks olevad mina, suhete ja perekonna kultuurimudelid. Paljud teadlased on tuvastanud kaks peamist kultuuriteed: iseseisvuse/autonoomia sotsialiseerimine, rõhutades individualistlikke väärtusi (eneseteostust, eneseväljendust ja enesekindlust) ning vastastikune seotuse sotsialiseerimine, mis tähtsustab vastutust, ausust, viisakust, austust vanemate vastu, ühtivust ning sotsiaalseid kohustusi (Tulviste, Mizera ja De Geer, 2012).

Tulviste, Mizera ja De Geer (2012) sõnul on võrdlevad uuringud leidnud, et näiteks Rootsi eelkooliealiste laste emad rõhutavad pigem nii eneseteostuse kui ka enesekindlusega seotud omadusi ega väärtusta nn traditsioonilisi sotsialiseerumisväärtusi. Eesti emad kombineerivad aga tänapäevaseid läänelikke väärtusi nagu enesesuunamine ja eneseteostus traditsiooniliste sotsialiseerumisväärtustega nagu vanemate austamine, viisakus, kuulekus ja töökus. Chao (2000) järgi keskenduvad Euroopa Ameerika emad näiteks sellele, et tõsta oma laste enesehinnangut, et lapsed tunneksid end armastatuna, pakuvad stimuleerivat ja õpetavat keskkonda ning julgustavad oma lapsi ennast väljendama. Immigrantidest Hiina emadele on Ameerika emadest tähtsamal kohal aga õpetav vanemlik stiil ja lapse kuulekuse rõhutamine (Chao, 2000). Tulviste, Mizera ja De Geer (2012) on leidnud, et kõige hinnatumad omadused lastes, olenemata emade sotsiokultuurilisest taustast, olid seotud heatahtlikkusega. Heatahtlikkusega seotud omadusi nimetati ka kõige sagedamini iseenda omadustena, mida sooviti lastele edasi anda. Suizzo ja

Cheng (2007) leidsid, et ka Taiwani ja Euroopa Ameerika emade kõige hinnatumad omadused olid seotud heatahtlikkusega. Samuti hindasid nii Taiwani kui ka Euroopa Ameerika emad samaväärselt iseseisvust ja otsustusvõimet. Taiwani emad hindasid aga konformsust ja traditsioone Euroopa Ameerika emadest rohkemal määral. Sarnaselt Taiwani emadele panevad oluliselt rohkem rõhku konformsusele (viisakus, vanemate austamine, kuulekus) ja töökusele näiteks Rootsi emadega võrreldes ka Eesti ja Eestis elavad vene rahvusest emad (Tulviste, Mizera ja De Geer, 2012). Eesti ja Eestis elavad vene rahvusest emad valivad kõige olulisemate omaduste hulka lisaks pigem ka usaldusväarsust, töökust ja intelligentsust oluliselt sagedamini kui Rootsi emad. Rootsi emad ise valivad kolme kõige olulisema omaduse hulka tõenäolisemalt aga oma võimetusse uskumist.

Ühiskonna muutumine ja selle mõju kasvatusele ning lastele

Kasvatusmeetodite erinevusi on mõjutanud kindlasti suurel määral ka ühiskonna muutumine. Zhou, Yiu, Wu ja Greenfield (2018) on toonud välja, et näiteks on kasvatuses toimunud muutused Hiinas, kus on viimastel aastakümnetel läbitud kiire majandusreform, mida toetab linnastumine, hariduse laienemine ja pere suuruse vähenemine ning on toimunud üleminek kogukonnalt (*Gemeinschaft*) ühiskonnale (*Gesellschaft*). Ka Eestis on leitud näiteks Nõukogude ja taasiseseisvumise järgsetel aegadel kasvatuses märgatavaid erinevusi. Kutsar, Kasearu ja Kurrikoff (2012) on oma uurimuses toonud välja, et Nõukogude aja lapsevanemad olid autoritaarsemad ja rangemad ning kui reegleid rikuti, oli karistamine tavapärane. Taasiseseisvunud Eesti ajal on laste kasvatamine muutunud aga demokraatlikumaks ning ranged reeglid ja karistamine on asendatud lapsega suhtlemisega. Ka Austraalias on viimastel aastakümnetel koos ühiskonna muutumisega idee lastekasvatamisest muutunud jäigalt autoritaarselt lähenemiselt paindlikumale autoriteetsele lähenemisviisile (Zervides ja Knowles, 2007).

Tulenevalt sellest, et muutunud on ühiskond ning vanemate kasvatusmeetodid, on sellega kaasnenud ka laste endi muutumine. Praeguse põlvkonna lapsi näevad näiteks Hiina vanaemad iseseisvamana, uudishimulikumana ja eneseväljendusvõimelisemana kui nende vanemaid ja vanavanemaid. Samuti leidsid vanaemad, et vähenenud on sõnakuulelikkus ja tagasihoidlikkus.

Liikumine kogukonnalt ühiskonna suunas on suurendanud Hiina kultuuris ka individualismi ning nooremad põlvkonnad on võrreldes vanemate põlvkondadega rohkem avatud muutustele ja enesetäiendamisele ning vähem konservatiivsed. Samuti elavad nooremad Hiina põlvkonnad suurema tõenäosusega oma elustiili järgi ja vähem tõenäolisemalt traditsioonilise kollektivistliku ideoloogia järgi. (Zhou, Yiu, Wu, Greenfield, 2018)

Meetod

Meetodi valik

Meetodina kasutatakse nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivne uurimismeetod sobib väikesearvuliste uurimuste uurimiseks ning kasutan seda mõistmaks inimeste kogemusi, arusaamu ja tõlgendusi (Laherand, 2008) lastekasvatusest. Soovin mõista uuritavate vaatenurka töös esitatud uurimisküsimustele. Kvantitatiivse uurimisviisi eesmärk töös on koostada usaldusväärseid ning objektiivseid uuritavate nähtuste kirjeldusi (Õunapuu, 2014).

Andmekogumismeetod

Andmekogumismeetodina on kasutatud küsimustikku, mis on pärit ja mida on kasutatud ka Tulviste ja Ahtonen (2007) ning Tulviste, Mizera, De Geer ja Tryggvason (2007) uurimustes. Küsimustik koosneb kahest osast. Avatud küsimused, kus uuritakse, mis vastajale tema lapse juures väiksemana meeldis ja ei meeldinud, milliseid enda väärtusi vanem oma lapsele edasi anda soovib, millised on lapse lemmikmängud ning mis lapsevanemale enda lapse juures vanemaks saades meeldib ning ei meeldi. Küsimustikule on juurde lisatud kaks küsimust, saamaks teada, milliseid reegleid ja milliseid kohustusi emad enda lastele seavad. Küsimustiku teises osas palutakse vastajatel hinnata skaalal 1-4 (1-kindlasti ei soovinud, 2-pigem ei soovinud, 3-mõnevõrra soovisin, 4-kindlasti soovisin) 23e tunnust, mida vanem oma lapsele edasi anda soovis ning paluti valida tunnuste hulgast ka vastaja jaoks kolm olulisemat väärtust.

Eesti erinevatest paikadest on valitud emad ja vanaemad, kes on nõustunud uuringus osalema. Tingimuseks on peres elav tütar vanusevahemikus 13-18. Valimi suuruseks antud uurimuses on 23 ema ja 23 vanaema ning mõõtevahendiks küsimustikud. Uuringus osalevaid emasid ja vanaemasid küsitletakse küsimustiku abil interneti teel ning küsimustike tulemusi võrreldakse omavahel, saamaks ülevaadet sellest, kui sarnased või erinevad on kahe generatsiooni vahelised kasvatusmeetodid ja väärtused ning kas ja kuidas on muutunud aja jooksul ka lapsed.

Uurimuses osalejad ja eetiline aspekt

Uurimuses osalejad on Eesti emad vanuses 30-49 ($M=38.5$, $SD=3.89$), nende tütar vanusevahemikus 13-18 ($M=15.1$, $SD=2.22$) ning emade endi emad vanuses 50-85 ($M=69.5$, $SD=7.78$). Osalejad on valitud vanusevahemikku kuulumise ning vabatahtlikkuse alusel ning osalejatele on tagatud anonüümsus. Kõik osalejad on andnud nõusoleku oma vastuste kasutamiseks uurimistöö raames.

Analüüsimeetod

Esmalt otsisin vabatahtlikud, kes oleksid nõus minu uurimuses osalema. Seejärel saatsin küsimustikud samasse perekonda kuuluvatele emadele ja vanaemadele ning palusin vanaemadel vastata pidades silmas just seda last, kellel omakorda küsimustikku täita palusin. Emadel palusin vastata pidades silmas enda tüdruku vanusevahemikus 13-18. Seejärel kogusin küsimustikud kokku ning otsisin andmeid selle kohta, milline on Eesti emade kasvatus ja väärtused ning millised on generatsioonidevahelised erinevused. Lisaks uurisin ka märke laste muutumisest ajas. Andmeanalüüsina olen töös kasutanud temaatilist sisuanalüüsi, mis aitab leida andmetes peituvaid tähendusi ja arusaamu ning andmetes on pööratud lisaks uurija sõnastatud uurimisküsimustele tähelepanu ka osalejate jaoks olulistele aspektidele (Kalmus, Masso, Linno, 2015).

Analüüs

Kasvatus

Nägemaks, milline on kasvatus Eesti emade seas, palusin emadel küsimustikus avatud küsimustena kõigepealt välja tuua omadusi, mis neile enda tütre juures väiksena ei meeldinud, omadusi, mis neile meeldisid ning milliseid enda väärtusi emad soovisid oma tütrele edasi anda. Vaadeldes uurimuses osalenud emade vastuseid esitatud küsimustele selgus, et Eesti emadele ei meeldinud omaduste poolest enda lapses väiksemana peamiselt kangekaelsuse ja püsimatusega seotud iseloomujooned (mida mainiti 12 korral) ning arglikkuse ja tagasihoidlikkusega seotud iseloomujooned (7 korral). Samuti toodi mittemeeldivate omadustena rohkem kui ühel korral välja otsustusvõimetust ja valivust, kannatamatust, kadedust ja jonnimist. Meeldivate omadustena toodi ülekaalukalt välja kümnel korral rõõmsameelsust, üheksal korral empaatilisust ja abivalmidust ning ühel korral vähem sõbralikkust. Samuti mainiti iseseisvust, uudishimu ja loomingulisust. Eesti emadele on aga enda väärtustest olnud oluline anda lapsele edasi peamiselt empaatiavõimet, hoolivust, kohusetundlikkust ja ausust, mida töid välja keskmiselt 50% emadest. Välja toodi ka soovi anda edasi näiteks iseseisvust, sõbralikkust ja töökust.

Uuris ka milliseid reegleid emad oma lastele seavad ning milliseid kohustusi neile kodus antakse. Peamiste reeglitenä märkisid emad üheksal korral ära puhtuse ja korra hoidmise ning sama mitmel korral ka kindla magamamineku aja ning televiisori vaatamise ja nutiseadmete kasutamise piirangu. Välja toodi ka olulisust olla teistega arvestav ja aus ning reegel süüa toitu laua taga ja lõpuni. Peamise kohustusena tõi 65% emadest välja enda toa korras hoidmise ja koristamise, sealhulgas mänguasjade õigesse kohta tagasi panemise peale mängimist. Samuti töid mitmed osalejad välja nõude pesemise ning lemmiklooma eest hoolitsemise kohustuse ning mainiti ka laua katmist ning aiatööde tegemist (näiteks riisumine, rohimine, marjade korjamine).

Vastajatel paluti hinnata ka kahekümne kolme välja toodud tunnuse õigsust punktiskaalal 1-4 (1 - “kindlasti mitte”, 2 - “pigem mitte”, 3 - “mõnevõrra”, 4 - “kindlasti soovisin”) ning tuua välja nende jaoks 3 kõige olulisemat tunnust. Kõige tähtsamaks peeti emade seas soovi, et nende tütar oleks õnnelik, mida 100% emadest hindas hindega 4. Samuti peeti oluliseks tunnuseid, mis väljendasid kohusetundlikkuse, enesekindluse ja iseseisvusega seotud iseloomujooni ning tunnuseid, mis väljendasid viisaka suhtluse ja elurõõmuga seotut (Vt tabel 1.) Kõige vähem peeti oluliseks aga tunnust, mis väljendas soovi, et laps saaks olla liidrirollis, mille keskmine hinnang oli vaid 2.6. Vähem oluliste tunnuste hulka kuulus ka soov, et laps oleks sõnakuulelik (M=3.00, SD=0.91) ja soov, et lapsel oleks võimalikult suur otsustusõigus (M=3.04, SD=0.56).

Tabel 1. Teise generatsiooni poolt kõige kõrgemalt ning madalamalt hinnatud väärtused. n=23

	Kõrgemalt hinnatud väärtused					Madalamalt hinnatud väärtused		
	Õnnelikkus	Iseseisvus	Viisakas suhtlus	Kohusetundlikkus	Elurõõm	Otsustusõigus	Sõnakuulelikkus	Liidriroll
GEN 2	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)
	4.00 (0.00)	3.96 (0.21)	3.96 (0.21)	3.91 (0.29)	3.91 (0.29)	3.04 (0.56)	3.00 (0.91)	2.65 (0.89)

Märkus: GEN 2= emad, M=väärtuse keskmine hinnang, SD=standardhälve

Kolme kõige olulisema tunnuse sekka valiti kõige tõenäolisemalt osalenud emade seas soovi, et laps oleks õnnelik (16 korral). Samuti olid kolme olulisema tunnuse seas tihti esindatud ka soov kasvatada oma tüdruku enesekindlaks ja iseseisvaks ning soov, et ta oleks elurõõmus. Mitte ühelgi korral ei valitud kolme olulisema tunnuse sekka osalejate poolt kuute tunnust 23-st: võimalikult paljut tegutsemisvabadust; optimistlikkust; liidrirollis olemist; lapsest lugupidamist; võimalikult suurt otsustusõigust ning sõnakuulelikkust.

Generatsioonidevahelised erinevused

Osalejate vastustest avatud küsimustele selgus, et sarnaselt emadega soovisid vanaemad oma tütrele edasi anda peamiselt heatahtlikkusega seotud väärtusi ning kohusetundlikkust ja ausust. Seitsmel korral rohkem töid vanaemad aga välja sihikindlust ja head haridust, emad seevastu 4 korral rohkem iseseisvust. Reeglite seadmisel keskendusid emad magamamineku ajale ja nutiseadmete piirangutele ning puhtusele ja korrale. Vanaemad aga peamiselt kindlate kojutuleku aegade seadmisele ning koolitööde tegemisele. Nii emad kui ka vanaemad töid keskmiselt 60%-l osalejatest peamise kohustusena välja enda toa korras hoidmise ja koristamise olulisuse ning sarnaselt emadele töid ka vanaemad mitmel korral välja nõude pesemist ning aiatööde tegemist. Võrreldes uurimuses osalejate vastuseid küsimusele, milliseks tema tütar on kasvanud, mis emadele ja vanaemadele enda tütre juures vanemaks saades meeldib ja ei meeldi, oli näha, et emad hindasid oma lastes väga empaatiat, iseseisvust ja kohusetundlikkust. Vanaemad hindavad samuti oma lastes positiivsete omadustena peamiselt empaatiat, kuid emadest 32%-l rohkem töökust ja hoolikust. Mittemeeldivate omadustena töid emad oma tütres välja madalat enesehinnangut ja eneseusku ning ka laiskust ja lohakust, vanaemad aga suures osas liigset töökust või oskamatuset enda aega jagada.

Nii emad kui ka vanaemad pidasid väärtuseid hinnates kõige olulisemaks oma lapse õnnelikkust, mida hinnati kõigi osalejate poolt hindega 4. Mõlema jaoks olid väga tähtsad ka tütre kasvatamine kohusetundlikuks ja kindlameelseks ning tema elurõõm. Nii emad kui ka vanaemad pidasid kõige vähem oluliseks soovi, et nende laps saaks olla liidrirollis, küll aga oli emade keskmine tulemus antud tunnuse valimisel veidi kõrgem kui vanaemade puhul (vastavalt $M=2,6$, $SD=0.89$ ja $M=2,4$, $SD=0.95$). Mõlemate puhul peeti samaväärselt olulisteks tunnusteks soovi kasvatada enda tütrest viisakas ja meeldiv suhtleja ($M=3.957$, $SD=0.21$); soovi, et tütar usuks oma võimetusse ($M=3.913$, $SD=0.29$) ning soovi õpetada oma last ennast igas olukorras usaldama ($M=3.609$). Vanaemad tähtsustasid emadest vähem viite tunnust 23-st, väärtuste hinnangute statistiliselt olulised erinevused olid Cohen'i d efekti suuruse arvutuste järgi aga väikesed (vt. Tabel 2). Kõikide teiste tunnuste puhul olid vanaemade keskmised hinnangud emade omadest veidi kõrgemad, kuid statistiliselt olulised erinevused ka ülejäänud väärtuste puhul olid minimaalsed. Nende tunnuste hulka kuulusid näiteks soov, et lapsest peetaks lugu, et

lapsest kasvaks tubli ja töökas inimene, kes pingutaks oma eesmärkide elluviimise nimel ning kes oleks sõnakuulelik.

Tabel 2. Teise generatsiooni poolt kõrgemalt hinnatud väärtused, $n=46$

	GEN 1		GEN 2		Cohen'i d
	M	(SD)	M	(SD)	
Tegutsemisvabadus	3.48	(0.67)	3.52	(0.67)	$d= 0.1$
Liidriroll	2.44	(0.95)	2.65	(0.89)	$d= 0.2$
Fantaasia	3.52	(0.59)	3.70	(0.64)	$d= 0.3$
Enesekindlus	3.91	(0.29)	3.96	(0.21)	$d= 0.2$
Huvi maailma vastu	3.79	(0.42)	3.83	(0.49)	$d= 0.1$

Märkus: GEN1=Vanaemad, GEN2=Emad, M= Väärtuste keskmine hinnang, SD=standardhälve, Cohen'i d = efekti suurus mõõtmaks kahe grupi vastuste erinevusi.

Kolme kõige olulisemat tunnust valides, valisid nii emad kui ka vanaemad kõige tõenäolisemalt õnnelikkuse tunnust, veidi rohkem tegid seda valikut aga vanaemad (vastavalt 70% ja 74% vastajatest). Emade jaoks olid järgmiste kõige tõenäolisemate valikute seas tunnused, mis väljendasid soovi kasvatada oma tüdruku enesekindlaks ja iseseisvaks (35%) ning soovi, et laps oleks elurõõmus (30%). Vanaemade puhul olid õnnelikkuse tunnuse järgselt kõige tõenäolisemateks valikuteks aga tunnused, mis väljendasid soovi, et lapsest kasvaks tubli ja töökas inimene (35%) ning soovi kasvatada kohusetundlikku ja kindlameelset inimest, kes pingutaks oma eesmärkide elluviimise nimel (26%). Nii emad kui ka vanaemad ei valinud mitte ühtegi korda kolme kõige olulisema tunnuse sekka soovi, et laps oleks optimistlik, saaks olla liidrirollis ning oleks sõnakuulelik. Erinevalt emadest valiti siiski aga mõnel korral vanaemade seas soovi, et lapsel oleks kujutlusvõimet ja fantaasiat ning emade seas mõnel korral soovi anda lapsele võimalikult palju tegutsemisvabadust ja võimalikult suurt otsustusõigust.

Laste muutumine

Kui kasvatuses on märgata mõningaid erinevusi selles, mida enda lastele edasi soovitakse anda ning milliseid reegleid ja kohustusi seatakse, tekib küsimus, kas see muudab ka lapsi.

Uurimuses selgus, et nii vanaemad kui ka emad nägid oma tütreid väiksena peamiselt rõõmsameelse, seltsiva ja empaatilisena, kuid veidi kangekaelsena. Vanaemad nägid oma tütreid aga emadest veidi rohkem jonnakana ja laisana, tuues neid iseloomujooni välja 4 korral rohkem. Emad seevastu nägid oma tütreid arglike ja püsimatutena, mida tõi välja vaid 1 vanaema, kuid mida emade poolt mainiti koguni 13nel korral. Võrreldes uurimuses osalejate vastuseid küsimusele, milliseks tema tütar on kasvanud, mis emadele ja vanaemadele enda tütre juures vanemaks saades meeldib ja ei meeldi, on näha, et emade arvates on nende lapsed kasvanud empaatilisteks ja hoolivateks, kohusetundlikeks ning iseseisvateks noorteks, kellel on aga umbes 35% emade sõnul madal enesehinnang ja usk iseendasse ning kes on emade arvates ka veidi hajameelsed ja laisad. Vanaemade hinnangul on nende lapsed kasvanud täiskasvanuks saades töökateks, empaatilisteks, ausateks ja sõbralikeks inimesteks, kellel kulub aga 26% osalenute sõnul liigselt aega peaaesjalikult tööle ning kes ei puhka.

Uurimuses osalejatelt küsiti küsimustike avatud küsimuste osas ka oma laste lemmikmängude kohta, et näha, kas ka laste huvid ning laste seas populaarsed mängud on muutunud. Nii emad kui ka vanaemad tõid kõige rohkem välja õues mängimist ning õuemänge (pallimängud, peitus, tagaajamine jms) ja ka nukkude ning legodega mängimist. Vanaemade poolt toodi õues mängimist välja aga põhilise valikuna ning umbes 52%-l vastanutest, emade poolt aga umbes 26%-l vastanutest ehk täpselt poole vähem. Emade poolt toodi eelkõige välja pigem käelisi tegevusi nagu näiteks joonistamine ja puslede kokku panemine ning palju mainiti ka raamatute lugemist ja nendest huvitumist, mis võib olla märgiks laste huvide muutumisest.

Arutelu

Millised kasvatusmeetodid on Eesti emade seas kõige levinumad?

Uurimuses leidsin, et Tulviste, Mizera ja De Geer (2012) välja toodud Eesti emade tänapäevaste läänelike väärtuste kombineerimine traditsiooniliste sotsialiseerumiseväärtustega, vastab tõele ka minu uurimuses osalejate puhul. Eesti emad soovivad enda tütardele edasi anda empaatiavõimet ja hoolivust, iseseisvust ja sõbralikkust, kuid kindlasti ka kohusetundlikkust, ausust ning töökust. Kõige tähtsamaks peavad Eesti emad oma lapse õnnelikkust ja elurõõmu ning sarnaselt Euroopa Ameerika emadele soovi, et laps kasvaks enesekindlaks ja iseseisvaks (Chao, 2000). Eesti emad hindavad enda lastes väiksena rõõmsameelsust, empaatilisust, abivalmidust ning sõbralikkust. Samuti iseseisvust, uudishimu ja loomingulisust. Ka vanemaks saades hindavad emad oma lastes kõrgelt heatahtlikusega seotud väärtusi ja iseseisvust, kuid ka töökust, kohusetundlikkust ja ausust.

Peamiste reeglitenä keskendutakse Eesti emade puhul kindlale magamamineku ajale, teleka vaatamise ja nutiseadmete kasutamise piirangutele ning puhtuse ja korra hoidmisele. Lisaks nõutakse kodus keskkonnas ausust ning söögi söömist alati lõpuni ja laua taga. Kohustustena seatakse lastele oma toa korras hoidmist ja koristamist, nõude pesemist ja laua katmist ning tihti ka lemmiklooma eest hoolitsemist. Eesti emasid iseloomustab uurimuse põhjal peamiselt autoriteetne kasvatusstiil (Baumrind, 1991), kus paika on seatud piirid, reeglid ja nõudmised, kuid vanemad väljendavad siiski lapse suhtes soojust ning soovivad eelkõige, et nende laps oleks õnnelik ja elurõõmus.

Kuidas on kasvatusmeetodid kandunud edasi läbi kahe generatsiooni? Millised on sarnasused ja millised erinevused?

Campbell ja Gilmore (2007) on toonud välja, et tihti kanduvad rohkemal või vähemal määral kasvatusmeetodid edasi läbi generatsioonide. Ka antud uurimuse puhul on märgata esimese ja teise generatsiooni kasvatusmeetodite vahel nii sarnasusi kui ka erinevusi ning sarnasused esindavad tõenäoliselt just generatsioonidevahelist edasi kandumist, erinevused aga muutusi.

Sarnaselt Taiwani ja Euroopa Ameerika emadele (Suizzo ja Chend, 2007), hindavad ka antud uuringus osalejad kõrgelt just heatahtlikkusega seotud omaduste edasi andmist. Samuti panevad uuringus osalejad sarnaselt Tulviste, Mizera ja De Geer (2012) uuringus osalenud Eesti ja Eesti elavate vene rahvusest emadele rõhku töökusele ja konformsusele (viisakas suhtlus, vanemate austamine) ning kohusetundlikkusele ja aususele. Vanaemad toovad rohkem välja aga sihikindlust ja head haridust, emad seevastu iseseisvust. Reeglite seadmisel keskenduvad emad magamamineku ajale ja nutiseadmete piirangutele ning puhtusele ja korrale, vanaemad aga kindlate kojutulekuaegade seadmisele ning koolitööde tegemisele. Kohustuste seadmisel erilisi erinevusi aga ei esinenud.

Oma tütarde hindavad nii emad kui ka vanaemad väiksena näiteks rõõmsameelsust, empaatilisust, sõbralikkust, uudishimu ja loomingulisust. Vanemaks saades hindavad vanaemad aga töökust ja hoolikust emadest veidi rohkem. Sarnaselt Rootsis tehtud uurimusega (Trifan, Stattin ja Tilton-Weaver, 2014), kus noorte ja keskealiste täiskasvanute hinnangul ning Hiinas tehtud uurimusega (Zhou, Yiu, Wu, Greenfield, 2018), kus vanaemade hinnangul on aja jooksul vähenenud näiteks sõnakuulelikkuse nõudmine, on ka meie uurimuses näha, et sõnakuulelikkust nõutakse üsna vähe, kuid siiski veidi kõrgemalt vanaemade poolt.

Kas muutunud on ka Eesti lapsed?

Nii emad kui ka vanaemad näevad oma tütreid väiksena peamiselt rõõmsameelse, seltsiva, empaatilise ja veidi kangekaelsena. Praeguse põlvkonna Hiina lapsed on vanaemade sõnul iseseisvamad ja uudishimulikumad kui nende vanemad ja vanavanemad ning vähenenud on sõnakuulelikkus ja tagasihoidlikkus (Zhou, Yiu, Wu, Greenfield, 2018). Vanemaks saades on Eesti emade arvates nende lapsed kasvanud empaatilisteks ja hoolivateks, kohusetundlikeks ning sarnaselt Hiina praeguse põlvkonna lastele ka iseseisvateks noorteks, kellel on aga mitmete emade sõnul madal enesehinnang ja usk iseendasse ning kes on tihti emade arvates ka veidi hajameelsed ja laisad. Vanaemade hinnangul on nende lapsed kasvanud vanemaks saades töökateks, empaatilisteks, hoolivateks ning ausateks ja sõbralikeks inimesteks, kellel kulub aga tihti liigselt aega peajasjalikult tööle ning kes ei puhka piisavalt.

Muutunud on ka laste huvid. Vanaemad on oma laste lemmikmängudena täpselt kaks korda rohkem toonud välja õues olemist ja õuemänge nagu näiteks pallimängud, mis võib näidata, et laste õues mängimine ning õuemängude populaarsus on vähenenud. Emad toovad lemmikmängudena välja rohkem käelisi tegevusi nagu joonistamine või puslede kokku panemine ning nukkudega mängimist ja raamatutest huvitumist. Huvide muutumist võib mõjutada näiteks tänapäevane nutimaailm, mis on suur osa nii täiskasvanute kui ka laste igapäevast. Lastel ei pruugi tekkida enam huvi leida tegevusi õues, sest nutiseadmed hoolitsevad erinevate meelelahutusvõimaluste eest (e-raamatud, mängud, suhtlus sõpradega jne). Samuti võib seda mõjutada ka vanaemade välja toodud tõsiasi, et nende lapsed on vanemaks saades hakanud tegelema väga palju tööga ning seda puhkuse ja sealjuures ka oma laste arvelt. Lapsevanemad ei pruugi leida aega ise lastega õue minekuks ning niivõrd aktiivseks tegelemiseks.

Uurimuse puudused ja piirangud ning edasiuurimise võimalused

Uurimuse puudusena saab kindlasti välja tuua osalejate arvu vähesust. Selleks, et hinnata uurimusküsimusi täpselt, peaks valim olema kindlasti suurem. Samuti oleks andmekogumismeetodina parema ülevaate andnud intervjuude läbiviimine, mis riigis valitseva olukorra tõttu oli aga äärmiselt keeruline ning uurimus tuli viia läbi küsimustike abil. Edasiuurimise võimalus oleks seega viia uurimus läbi suurema osalejate arvuga ning kasutades andmekogumismeetodina intervjuusid, mis annaks kasvatuses ning laste muutumisest laiemat ja täpsemat ülevaate ning ka osalejatel on sealjuures võimalus anda edasi rohkem enda nägemust uurimuse jaoks olulistest aspektidest. Samuti annaks parema ülevaate laste muutumisest ning kasvatusmeetodite erinevusest kindlasti vanavanavanemate kaasamine. Uurida võiks ka karistusviise, mis tooks erinevused kasvatuses teisest küljest paremini välja.

Kokkuvõte

Minu uurimistöö eesmärgiks oli uurida Eesti emade lastekasvatuse meetodeid ja väärtusi ning erinevusi emade ja vanaemade vahel. Lisaks soovisin teada, kas ka Eesti lapsed ise on seoses kasvatusmeetodite muutumisega muutunud. Oma töös püstitasin kolm uurimisküsimust, millele otsisin vastuseid 23 ema ja 23 vanaema täidetud küsimustike abil.

Esimesele uurimisküsimusele, millised on Eesti emade peamised kasvatusmeetodid leidsin, et Eesti emad soovivad lastele edasi anda empaatiavõimet ja hoolivust, iseseisvust ja sõbralikkust ning ka kohusetundlikkust, ausust ja töökust. Emadele on oluline, et nende laps oleks õnnelik ning kasvaks iseseisvaks. Lastele seatakse reegleid seoses magamamineku aegadega ja nutiseadmete kasutamisega ning nõutakse korda ja puhtust. Lapsed peavad hoidma korras ka oma tuba, pesema nõusid ja katma lauda. Lemmiklooma olemasolul palutakse lastel kohustusena ka nende eest hoolitseda.

Teisele uurimisküsimusele, kuidas on kasvatusmeetodid kandunud edasi läbi kahe generatsiooni ning millised on sarnasused ja erinevused, leidsin vastuseks, et nii emad kui ka vanaemad soovivad anda oma lastele edasi ausust, töökust ja teistega arvestamist. Oma lastes hinnatakse rõõmsameelsust, empaatilisust, sõbralikkust, uudishimu ja loomingulisust. Ka vanemaks saades hindavad mõlemad põlvkonnad kõrgelt empaatilisust, abivalmidust ja iseseisvust. Emade puhul lisandub aga töökuse ja kohusetundlikkuse ning aususe hindamine. Vanaemad hindavad emadest veidi rohkem töökust ja hoolikust ning toovad rohkem välja ka sihikindlust ja head haridust, emad seevastu iseseisvust. Ka reeglite seadmise puhul keskendutakse veidi erinevatele aspektidele. Vanaemad keskenduvad pigem kindlatele kojutuleku aegadele ja õppimisele. Kohustuste seadmisel aga erilisi erinevusi kahe põlvkonna vahel ei esine.

Kolmandale uurimisküsimusele, kas ka Eesti lapsed on muutunud, leidsin, et selle põlvkonna lapsed on empaatilised ja iseseisvad, kuid madala enesehinnanguga noored. Vanaemade hinnangul on nende lapsed kasvanud aga liialt töötavateks inimesteks, kes on aga samuti empaatilised ja sõbralikud inimesed. Ka laste huvides on märgata muutusi. Selle põlvkonna

lapsed tunnevad pigem huvi käeliste tegevuste vastu. Lapsed mängivad palju ka õues, kuid eelmise põlvkonna lapsed veetsid õues ja õuemänge mängides aga peaaegu kaks korda rohkem aega.

Kasutatud kirjandus

Baumrind, D., (1991), Effective parenting during the early adolescent transition. Cowan, P. A, Hetherington, E.M. (toim). *Advances in family research series. Family Transitions* (lk 111-163). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Campbell, J., Gilmore, L. (2007) Intergenerational Continuities and Discontinuities in Parenting Styles. *Australian Journal of Psychology*, Vol. 59, No. 3, December 2007, pp. 140 – 150. DOI: 10.1080/00049530701449471

Chao, R.K. (2000) The Parenting of Immigrant Chinese and European American Mothers: Relations Between Parenting Styles, Socialization Goals, and Parental Practices. *Journal of Applied Developmental Psychology* 21(2):233–248

Kalmus, V, Masso, A, Linno, M, (2015), Kvalitatiivne sisuanalüüs, <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> (Vaadatud 28.03.2021)

Kast, K., Liivamägi-Hitrov, A. (2016) *Lapse küsitlemise käsiraamat*. Tallinn

Kutsar, D. (2008). Lapse heaolu vananevas Euroopas. Ots, L. (Toim.). *Uued ajad - uued lapsed* (96–111). . Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus

Kutsar, D.; Kasearu, K.; Kurrikoff, T. (2012). Family trends and changing parenting practices in Estonia. *Cognition, Brain, Behavior. An Interdisciplinary Journal*, 16: 171–190.

Laherand, M-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk

Lastekaitseeadus. (2014). Riigi Teataja I osa, art 49. Kasutatud 14.03.2021 <https://www.riigiteataja.ee/akt/LasteKS>

Pöld, P. Redigeerinud: Tork, J. (1993) *Üldine kasvatusõpetus*. Tartu : TÜ Trükikoda

Suizzo, M.- A., & Cheng, C.- C. (2007). Taiwanese and American mothers' goals and values for their children's futures. *International Journal of Psychology*, 42, 307-316.

Tulviste, T., & Ahtonen, M. (2007). Child-rearing values of Estonian and Finnish mothers and fathers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38, 137-155

Tulviste, T., Mizera, L., De Geer, B. (2012). Socialization Values in Stable and Changing Societies: A Comparative Study of Estonian, Swedish, and Russian Estonian Mothers, *Journal of Cross-Cultural Psychology* 43(3) 480–497. DOI: 10.1177/0022022111401393

Tulviste, T., Mizera, L., De Geer, B., and Tryggvason, M.-T. (2007). Child-rearing goals of Estonian, Finnish, and Swedish mothers. *Scandinavian Journal of Psychology*, 48, 487-497

Trifan, T.A., Stattin, H., Tilton-Weaver, L., Have Authoritarian Parenting Practices and Roles Changed in the Last 50 Years? *Journal of Marriage and Family* (2014), lk 744–761 DOI:10.1111/jomf.12124

Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Kärner, E. (toim). Tartu Ülikool

ÜRO lapse õiguste konventsioon. (1991). Riigi Teataja II osa, nr 16, art 56. Kasutatud 14.03.2021 <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>

Zhou, C., Yiu, W., Wu, M., Greenfield, P. (2018) Perception of Cross-Generational Differences in Child Behavior and Parent Socialization: A Mixed-Method Interview Study With Grandmothers in China. *Journal of Cross-Cultural Psychology* Vol. 49(1) 62–81. DOI: 10.1177/0022022117736029

Zervides, S., Knowles, A., (2007). Generational Changes in Parenting Styles and the Effect of Culture. *E-Journal of Applied Psychology: Parenting Syles and the effect of Culture* 3(1): 65-75

Käesolevaga kinnitan, et olen korrekselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Kristi Lootus